

1998/99 õa keemiaolümpiaadi piirkondliku vooru ülesanded
12. klass

1. Metalleseme kogupindala on $32,0 \text{ cm}^2$. Selle eseme katmiseks Ni kihiga toimus NiSO_4 lahuse elektrolüüs $15,0 \text{ A}$ voolutugevusega täpselt ühe tunni vältel. Kogu voolu hulgest kulus $40,0\%$ vesiniku eraldumiseks, mis toimus paralleelselt nikli sadenemisega. Nikli tihedus on $8,9 \text{ g/cm}^3$.

- a) Leida metallesemel eraldunud nikli mass. (3)
b) Leida vesiniku ruumala, kui õhurõhk on 780 mm Hg ja ruumi temperatuur on 20°C . (3)
c) Milline muutus toimub elektrolüüdilahuses, kui anoodil esineb ainult nikli oksüdeerumine? (1)
d) Millise paksusega Ni kiht metalleseme pinnale tekkis? (1) **8p**

2. Glükosidaas on ensüüm, mis aitab muundada mees sisalduvaid suhkruid aga samuti konserveerida mett. Värske mee glükosidaasisisaldus on keskmiselt $1,0 \cdot 10^{-2}\%$. Glükosidaasisisaldus aja jooksul väheneb tema endaga toimuvate muundumisreaktsioonide tõttu vastavalt I järku reaktsiooni kineetilisele võrrandile ($k \cdot t = \ln c_0/c_t$). 20°C juures väheneb glükosidaasisisaldus 820 ööpäeva jooksul kaks korda.

- a) Leida glükosidaasi muundumisreaktsiooni kiiruskonstant 20°C juures. (3)
b) Leida kui kaua on mett 20°C juures säilitatud, kui selles mees oli glükosidaasi sisaldus $7,3 \cdot 10^{-3}\%$. (3)
c) Leida glükosidaasisisaldus, kui mett on säilitatud temperatuuril 20°C täpselt 5 aastat. (4) **10p**

3. Tahkele mangaandioksiidile happe **A** kontsentreeritud lahuse lisamisel ja sellele järgneval segu kuumutamisel eraldub lihtaine **B**. Aine **B** toimel jääb naatriumisoola **D** lahus läbipaistvaks, kuid ta muutub pruunikaspunaseks aine **E** moodustumise tõttu. NaHSO_3 lahuse lisamisel lahuse pruunikaspunane värvus kaob ja saadakse lahus **G**, mis jagati kaheks osaks. Esimesele osale lisati $\text{Ba}(\text{NO}_3)_2$ lahust – tekkis valge sade; teisele osale lisati AgNO_3 lahust – tekkis kollakas sade. Eeldada, et kõiki reaktiive on ekvivalentsetelt ja kõrvalreaktsioone ei toimu.

- a) Millised ained on **A**, **B**, **D**, **E** ja lahus **G**? (3)
b) Kirjutada reaktsioonivõrrandid: 1) $\text{MnO}_2 + \text{A} \rightarrow \text{B}$; 2) $\text{B} + \text{D} \rightarrow \text{E}$; 3) $\text{E} + \text{NaHSO}_3 \rightarrow$; 4) lahus **G** + $\text{Ba}(\text{NO}_3)_2 \rightarrow$; 5) lahus **G** + $\text{AgNO}_3 \rightarrow$ (5)
c) Eeldades täielikku sadenemist kirjutada, millised ioonid on mõlemal juhul lahuses ja millised molekulid on sademes? (3) **11p**

4. Tina(II)sulfaat on raskesti lahustuv sool. Tema lahustuvuskorrutis $L(\text{SnSO}_4) = [\text{Sn}^{2+}] \cdot [\text{SO}_4^{2-}] = 2,8 \cdot 10^{-7} (\text{mol/dm}^3)^2$. $L(\text{SnSO}_4)$ ei sõltu kontsentratsioonist.

- a) Mitu grammi tinasulfaati (215 g/mol) on lahustunud 200 cm^3 lahuses? (3)

b) Mitu grammi Sn^{2+} -ioone on täpselt ühes liitris 0,125 M Na_2SO_4 lahuses, mis on tasakaalus SnSO_4 sademega? (3)

c) Millise kontsentratsiooniga väävelhappelahust tuleks kasutada SnSO_4 sademe pesemiseks, et 100 cm^3 pesuvees ei oleks üle 2,0 mg Sn^{2+} -ioone? (3) 9p

5. Süsivesinik **A**, mille kolmekordne molaarmass võrdub osooni molaarmassiga annab ühendi **X**, milles on kloori 89,1%. AlCl_3 kui katalüsaatori juuresolekul reageerib ühend **X** benseeniga andes ühendi **Y**. Ühendis **Y** on aromaatsete ja alifaatsete struktuuridega seotud vesiniku aatomite suhe 15:1. Ühendi **Y** reageerimisel naatriumamiidiga eraldub ammoniaak ja tekib ühend **Z**. Ühendi **Y** reageerimisel klooriga eraldub HCl ja tekib ühend **Q**. Nii **Z** kui **Q** on soolataolised ained, mis polaarses lahustis annavad iooni, mille molaarmass on 243 g/mol, kuid millede laengud erinevad märgi poolest. Ühendi **Y** oksüdeerimisel moodustub tertsiaarne alkohol (**TA**), mis väävelhappega moodustab vesiniksoola.

a) Kirjutada süsivesiniku **A** valem ja anda tema nimetus. (1)

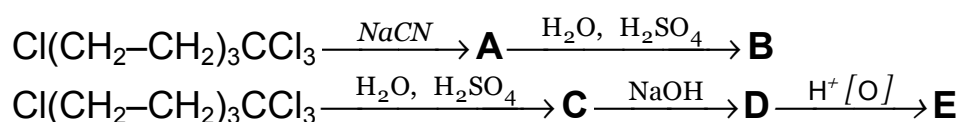
b) Tõestada arvutusega ühendi **X** valem ja anda selle ühendi nimetus. (2)

c) Kirjutada reaktsioonivõrrandid 1) $\text{X} + \text{benseen} \rightarrow \text{Y}$; 2) $\text{Y} + \text{NaNH}_2 \rightarrow$;

3) $\text{Y} + \text{Cl}_2 \rightarrow$; 4) $\text{Y} \xrightarrow{[\text{O}]} \text{TA}$; 5) $\text{TA} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow$ ja anda ühendi **Y** nimetus. (6)

d) Kirjutada ühendite **Z**, **Q** ja **TA** dissotsiatsioonivõrrandid. (3) 12p

6. Alkeenide oligomerisatsioonireaktsioon (väikese polümerisatsioonistmega ühendite teke) toimub tetraklorometaani juuresolekul. Eteeni ja tetraklorometaani vahelisel reaktsioonil saadakse ainete segu, mille üldvalem on $\text{Cl}(\text{CH}_2\text{-CH}_2)_n\text{CCl}_3$. Tööstuses saadakse sellisel meetodil mitmeteks sünteesideks lähteainetena vajalikke kloroderivaate, kus n on 3-5. Ühend R-CCl_3 kui ka ühend R-CN hüdrolüüsib H_2SO_4 juuresolekul karboksüülhappeks. Alljärgnevate sünteeside tulemusena saadakse homologid **B** ja **E**.

a) Kirjutada eteeni ja tetraklorometaani vahelise reaktsiooni mehhanismi skeemid, mille tulemusena tekib oligomeer, kus $n = 2$. On teada, et esimeseks reaktsiooniks on vastavate radikaalide moodustumine. (4)

b) Kirjutada ainete **A**, **B**, **C**, **D** ja **E** struktuurvalemid (analoogiliselt lähteaine struktuurvalemiga). (5)

c) Anda ühendite **B** ja **E** nimetused. (1) 10p